

Кононов О. С.

студент групи ЮІз-151с

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля

Науковий керівник: Татаренко Г.В.,

к.ю.н., доцент кафедри правознавства

СНУ ім. В. Даля

СПІВВІДНОШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО І НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУДОВИЙ РОЗГЛЯД

Міжнародно-правовим нормам в українській правовій системі віддається перевага перед національними (ст. 9 Конституції України).

Це обумовлює існування наднаціональної системи захисту прав і свобод людини, однією з підсистем якої є дієвий правозахисний механізм передбачений Європейською Конвенцією про захист прав людини й основних свобод. Доречі, ця Конвенція - чи не єдиний міжнародний документ, що не тільки закріплює права людини, а й створює систему їх захисту. Тому її цінність є не стільки у фіксації прав та свобод, скільки у створенні механізму їх імплементації, сутність якого полягає у виникненні на європейському просторі особливого органу - Європейського Суду з прав людини [1, с. 10].

Крім того, Європейська Конвенція з прав людини є не тільки міжнародно-правовим інструментом в галузі прав людини, що має на меті захист широкого спектра громадянських і політичних прав особи, разом з тим вона є договором, юридично обов'язковим для Високих Договірних

Сторін, який встановлює систему контролю за здійсненням прав людини.

Жодна держава ніколи не могла існувати ізольовано від інших. Через політичні, економічні, військові, культурні, наукові зв'язки держави завжди пов'язані між собою. Науково - технічний прогрес, виникнення глобальних проблем лише посилюють роль правових норм, які регулюють відносини між державами.

Багато держав світу активно розробляють взаємоприйнятні схеми розвитку глобального процесу інтеграції, що включають як формування нових центрів геополітичного та гео економічного впливів, так і моделі регіональної співпраці [1, с. 12]. Геополітичні чинники визначають своєрідне довкілля кожної країни, створене як нею, так і державами - партнерами і яке впливає на її зовнішньополітичний курс.

Як молода незалежна держава, Україна прагне чітко визначитися в новому для себе геополітичному оточенні. І не викличе здивування орієнтація України

саме на Європу. Сучасна Європа для України становить інтерес стратегічного порядку. Основним юридичним підґрунтям, що сприяє реалізації закономірностей міжнародної взаємодії правових систем різних держав є загальновизнані норми міжнародного права.

Слід зазначити, що національне законодавство перебуває під впливом міжнародних договорів ще до їх офіційної ратифікації. Прикладом може бути Європейська конвенція про захист прав та основних свобод людини 1950 р. Не зважаючи на те, що вона і протоколи № 1, 2, 4, 7 та 11 до Конвенції ратифіковані Україною лише у 1997 р., норми її втілені у національне законодавство задовго до того, як цей нормативний акт став частиною законодавства України. Вплив її ратифікації на національну систему права, насамперед, можна простежити у ст. 9 Конституції України, де йдеться, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Але все ж таки у ст. 9 зазначено, що укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції, можливе лише після внесення відповідних змін до неї. Таким чином, гарантується найвища юридична сила Конституції України, на підставі якої повинні прийматися та відповідати їй інші нормативно-правові акти.

Загальна декларація прав людини встановлює загальне положення в сфері застосування механізму реалізації права на справедливий судовий розгляд: «Кожна людина має право на ефективне поновлення у правах національними судами в разі порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом» (ст. 8) [2].

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права йде далі і вказує зобов'язання держав, що беруть участь у Пакті: «А) забезпечити будь-якій особі, права і свободи якої, визнані в цьому Пакті, порушені, ефективний засіб правового захисту, навіть якщо це порушення було скоєно особами, які діяли в офіційній якості; б) розвивати можливості судового захисту» (ст. 2) [3].

Забезпечення судового захисту або доступу до правосуддя має конструктивний сенс тільки тоді, коли орган правосуддя дійсно здатний ефективно відновити порушене право. У зв'язку з цим міжнародне співтовариство виробило і закріпило в нормах міжнародного права обов'язкові форми судової процедури, іменовані основоположними гарантіями, які задовольняють уявленням про справедливий судовий розгляд. Основоположні процесуальні гарантії вироблялися, перш за все, стосовно розгляду питань, пов'язаних з позбавленням або обмеженням волі, але були поширені, в принципі, на всі питання, що стосуються порушення громадянських прав і свобод. Проте найбільш розгорнуті і деталізовані положення стосуються до процедури розгляду у кримінальних справах. Загальна декларація прав людини у статті 10

формулює процесуальні гарантії в найзагальнішому вигляді: «Кожна людина, для визначення її прав і обов'язків і для встановлення обґрунтованості пред'явленого їй кримінального обвинувачення, має право, на основі повної рівності, на те, щоб її справа була розглянута прилюдно і з додержанням усіх вимог справедливості незалежним і безстороннім судом» [2].

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права конкретизує цю загальну формулювання: «Всі особи рівні перед судами і трибуналами. Кожен має право при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, пред'явленого йому, або при визначенні його прав і обов'язків у будь-якому цивільному процесі на справедливий і публічний розгляд справи компетентним, незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону (п. 1 ст. 1914) [3].

Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод кардинально не відрізняється від Пакту в частині, що встановлює процедурні гарантії: «Кожен має право при визначенні його цивільних прав та обов'язків або при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, пред'явленого йому, на справедливий і відкритий розгляд упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону» (п. 1 ст. 6) [4].

Таким чином, належне здійснення правосуддя має передбачати два аспекти: інституційний (незалежність і неупередженість суду) і процедурний (справедливий характер розгляду справи).

Для дотримання цих зобов'язань держави - учасниці Конвенції повинні створити й забезпечити функціонування інституційних інфраструктур, необхідних для належного здійснення правосуддя, а також прийняти закони, що гарантують безсторонній і справедливий характер самого судового розгляду. Хоча стаття 6 зв'язана зі структурою даної держави, а значить, побічно - з конституційними принципами, що виходять за рамки захисту прав особистості, тим не менше вона охороняє права індивіда, який є суб'єктом судового розгляду в якості однієї зі сторін.

Мета даної статті, на думку Європейської комісії, в «закріплення гарантій щодо порядку врегулювання позовів або спорів, які стосуються юридичних прав і обов'язків» («цивільного характеру»), а також кримінального звинувачення. Вказана стаття торкається прав тих, кого засуджують за злочин, іншим чином позбавляють волі або чий «цивільні права та обов'язки» змінюють і кому загрожують такі заходи. Таким чином, її головний предмет - порядок здійснення цих дій і справедливість відповідних процедур [4, с.23] .

Європейська комісія та Європейський суд тлумачать цю статтю настільки широко на тій підставі, що гарантуються права мають основне значення для функціонування демократії.

«У демократичному суспільстві, за змістом Конвенції, право на справедливий відправлення правосуддя займає настільки значне місце, що обмежувальне тлумачення пункту 1 статті 6 не відповідало б цілі і задачі цього положення» [4, с.24].

Висновок про те, що зловживання урядовою політикою можна реально обмежити, направивши її здійснення в русло чітких неупереджених процедур, що дозволяють зацікавленим особам бути заслуханими, - одне з найстаріших досягнень юридичної думки, закріплене ще у Великій хартії вольностей 1215. Загальне право розробило концепцію справедливої процедури в рамках «природного правосуддя», згідно з якою суди та інші офіційні та напівофіційні органи приймають рішення, тільки повідомивши зацікавлені сторони і давши їм можливість висловитися і тільки тоді, коли самі судді вільні від всякого стороннього пристрасті. Майже скрізь, де діють «писані» конституції, вимога про справедливі процедури має конституційний статус. У США 5-а і 14-а поправки до Конституції забороняють урядам позбавляти «кого-небудь життя, волі або майна без законного судового розгляду»; їх трактують, перш за все, як вимога дотримуватися справедливої та неупередженої процедури [5, с. 257]. Крім цієї загальної гарантії, Конституція США закріплює деякі конкретні процесуальні права, особливо для обвинувачених у злочинах. Аналогічним чином Канадська хартія прав і свобод у розділі 7 гарантує «право на життя, свободу та особисту недоторканність і право не позбавлятися їх, крім як відповідно до принципів фундаментального правосуддя» [5, с.234].

На момент введення в дію Хартії слова «фундаментальне правосуддя» розуміли як синонім ідеї загального права про «природному правосудді», яке, як вже зазначалося, саме по собі є процесуальним поняттям. Подібно Конституції США, вона також оформила цю загальну вимогу у вигляді конкретних процесуальних норм, що застосовуються до обвинувачуваних у злочинах.

Міжнародний пакт і Європейська конвенція розроблені з цієї ж моделі. Спочатку вони наказують, щоб кожен, кому загрожує осуд за злочин, мав право на «справедливий розгляд», а потім конкретизують деякі аспекти цього права для обвинувачених у кримінальних правопорушеннях.

Література:

1. Право на справедливий судовий розгляд у цивільному судочинстві: Навч. посіб. / Комаров В.В., Сакара Н.Ю. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2007. – 42 с.

2. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. // [Електронний ресурс]: Режим доступу: zakon.rada.gov.ua
3. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII ([2148-08](http://zakon.rada.gov.ua)) від 19.10.73) // [Електронний ресурс]: Режим доступу: zakon.rada.gov.ua
4. Європейська конвенція з захисту прав людини та основних свобод // [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Михеєнко М.М. Порівняльне судове право [Текст]: підручник / Михеєнко М.М., Молдован В.В., Радзієвська Л.К. – К.: Либідь, 2009. – 326 с.